

ІНСТИТУЦІЙНІ ПОСЕРЕДНИКИ – ЦЕНТРИ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Акцентована увага на обмеженості інфраструктури інноваційного розвитку України. Відмічається місце агентств регіонального розвитку в реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку територіальних утворень країни. Визначаються функціональні компоненти концептуальної моделі діяльності агентств регіонального розвитку в Україні. Окреслюються базові вигоди для територіальних утворень країни, що будуть охоплені полем діяльності інституційного посередника.

Ключові слова: інституційні посередники, інноваційний потенціал, соціально-економічний розвиток, територіальна громада, планування, агентство регіонального розвитку.

N. V. SMENTYNA

Odessa National Economic University

INSTITUTIONAL INTERMEDIARIES AS CENTERS OF INNOVATION POTENTIAL OF LOCAL COMMUNITIES' SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract – Investigation the infrastructure of innovative development focusing on functional components of regional development agencies activity as one of its elements in implementing innovation potential of local communities' socio-economic development. The author focuses on limitations of infrastructure of innovative development in Ukraine. The article focused on the necessity to determine the future local development through publicity and open dialogue of territorial community-business-government that is implemented in innovative activity of such institutional intermediary as territorial development agency. Place of regional development agencies during the implementation policy of innovation and investment development of territorial units of the country is noted. Author justifies the necessity of creation the regional development agencies network; outlines the basic benefits for the areas covered by the field of their activities. Functional components of conceptual model of regional development agencies activity in Ukraine as conductors of the policy of solving specific problems of local communities are proposed.

Key words: institutional intermediaries, innovation potential, socio-economic development, local communities, partnership, regional development agencies.

Н. В. СМЕНТИНА

Одесский национальный экономический университет

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПОСРЕДНИКИ – ЦЕНТРЫ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН

Исследуется инфраструктура инновационного развития с упором на функциональные компоненты деятельности агентств регионального развития как одного из ее элементов на пути реализации инновационного потенциала социально-экономического развития территориальных общин. Акцентируется внимание на ограниченности инфраструктуры инновационного развития в Украине. Отмечается необходимость создания разветвленной сети агентств регионального развития их место в реализации политики инновационно-инвестиционного развития территориальных общин. Указываются выгоды для территориальных образований страны, которые будут охвачены полем деятельности институционального посредника. Определяются функциональные компоненты концептуальной модели деятельности агентств регионального развития в Украине.

Ключевые слова: институциональные посредники, инновационный потенциал, социально-экономическое развитие, территориальная община, планирование, агентство регионального развития.

Постановка проблеми. Стимулювання зростання на рівні територіальних громад потребує стабільного ресурсного забезпечення. В умовах ринку джерела ресурсів на місцях мають бути диверсифіковані. Поряд з традиційно основними трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами, особливе значення останнім часом набувають інноваційні ресурси. У сучасній економіці інновації позиціонують як основа стрімкого та стабільного соціально-економічного розвитку територіальних громад, адже вони забезпечують високий технологічний та конкурентоспроможний рівень як окремих адміністративно-територіальних одиниць країни, так і країни у цілому, за рахунок впровадження нових ідей, що володіють науковою та ринковою новизною. З огляду на це, рівень соціально-економічного розвитку територіальних систем багато в чому визначається саме характером реалізації інноваційного потенціалу. У процесі наукових трансформацій розуміння сутності категорії “інноваційний потенціал” сформувалося уявлення про нього як про здатність економічної системи в тих соціально-економічних умовах, що склалися, створювати нове шляхом цільової інтеграції наявних ресурсів для забезпечення інноваційного розвитку [1, с. 370]. В контексті даної роботи, йтиметься про здатність організувати та здійснювати саме ті процеси, що спрямовані на досягнення таких результатів, які найбільш повно відповідають змінам зовнішніх умов та, в першу чергу, змінам вимог ринку та головних його гравців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження актуальних проблем інноваційної діяльності на різних рівнях управління здійснили такі вітчизняні фахівці: В. Верба, В. Геєць, А. Гриньов, Г. Добров, С. Ілляшенко, І. Новикова, І. Рєпіна, М. Чумаченко, О. Федонін, та ін. Високо оціню-

ючи результати досліджень наведених авторів, слід констатувати, що попри суттєві напрацювання в даному питанні вимагає свого подальшого дослідження інституційна складова інноваційного потенціалу країни.

Мета статті. З урахуванням викладено в роботі досліджуватиметься інфраструктура інноваційного розвитку з акцентом на функціональних компонентах діяльності агентств регіонального розвитку як одного з її елементів на шляху реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Конкурентні виклики XXI ст., як про це говориться в аналітичній доповіді національного інституту стратегічних досліджень України, ставлять перед країною стратегічне завдання – забезпечити економічне зростання на місцевому рівні на засадах сталого розвитку та визначити майбутнє місцевого економічного розвитку на основі публічності та відкритого діалогу трьох основних суб'єктів національної економіки “територіальної громади – бізнесу – влади”, що об'єднає народ та сформує в Україні громадянське суспільство [2, с. 3].

Практика господарювання як закордонна так і вітчизняна засвідчує, що інститутами взаємодії урядових, бізнес структур та громадськості можуть виступати: приватно-державне партнерство, технологічні платформи, консультативні органи при органах державної влади різного рівня, бізнес-асоціації. Конкретними інститутами та інституціями, що безпосередньо залучаються до процесу розвитку територій є, як відмічає М. Лендьял: асоціації муніципалітетів, національні агентства розвитку, технополіси, бізнесові та інноваційні центри, регіональні фінансові компанії, приватні консультанти та експерти, бізнес-інкубатори, місцеві агентства розвитку, муніципальні фонди розвитку, агентства регіонального розвитку та ін. [3, с. 20]. Діяльність подібних інституційних структур розглядається як складова інноваційного потенціалу з огляду на спроможність подібних інститутів забезпечити поєднання державних, регіональних та місцевих ініціатив з інтересами приватного сектору та потребами територіальних громад в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці країни.

Слід відмітити, що в Україні серед проблем, які гальмують розвиток інноваційності, провідне місце посідає саме інституційна складова інноваційного потенціалу, що втілює в собі здатність до розвитку інноваційної інфраструктури. Про це йдеться, не лише в наукових напрацюваннях науковців, але відмічається і на макроекономічному рівні країни: “проблемною ланкою в розвитку інноваційної діяльності в Україні сьогодні є не гроші, та не нормативна база, яка також гальмує справу, а саме наявність структур спроможних перетворювати ідеї в науково-технічні розробки і забезпечувати впровадження останніх у виробництво” [4]. Взагалі інфраструктура інноваційного розвитку України перебуває лише на початковому етапі свого становлення. Проте усвідомлено, що інноваційні посередники є двигуном інноваційного розвитку, адже вони забезпечують горизонтальні і вертикальні зв'язки між суб'єктами інноваційної діяльності, створюють сприятливі умови для ефективної діяльності та розвитку малих інноваційних підприємств, через надання їм у тимчасове користування виробничих площ, матеріально-технічної бази, інформаційних мереж, забезпечення дослідними приладами і устаткуванням та надання консультативної допомоги з широкого кола науково-технологічних, економічних і правових питань.

Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації (нині Державне агентство з питань електронного врядування) оцінювало інфраструктуру інноваційного розвитку країни у 2013 році як таку, що представлена лише окремими типами інноваційних структур, зокрема технопарками, науковими центрами, бізнес-інкубаторами. Так, за офіційними статистичними даними в регіонах країни функціонує 12 технопарків, 22 інноваційні центри, 23 інноваційні бізнес інкубатори, 38 центрів комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. Для довідки, за період реалізації Державної цільової економічної програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки”, що була спрямована на комплексну розбудову інноваційної інфраструктури на різних рівнях управління було сформовано лише такі окремі її елементи, що представлені у таблиці 1 [5, с. 56–57].

Таблиця 1

Елементи інноваційної інфраструктури в Україні (станом на 1.01.2014 р.)

Найменування	Кількість	Найменування	Кількість
Центри інновацій та трансферу технологій	24	Центри комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності	38
Наукові, навчальні центри	108	Підприємства (установи, відділи) системи НТІ	17
Навчально-науково-виробничі комплекси	34	Індустріальні парки	1
Інвестиційні (інноваційні) венчурні фонди	1	Національні контактні пункти Сьомої рамкової програми ЄС з досліджень та технологічного розвитку	8
Науково-впроваджувальні підприємства	27	Наукові парки	9
Консультаційні центри з питань інноваційної діяльності	7	Регіональні центри з інвестицій та розвитку	27
Інноваційно-технологічні (інноваційні) кластери	10	Громадські організації (ради) з питань інноваційної діяльності	7
Інноваційні центри	22	Технологічні парки	12
Інноваційні бізнес-інкубатори	23	Інші інноваційні структури	61

Разом з тим, діяльність лише незначної частини зазначених структур відповідає завданням, які мають вирішуватися ними, виходячи із світового досвіду організації різних типів інноваційних структур. До того ж в Україні не тільки обмежена чисельність інноваційних структур, але склалася їх структурна неповнота, а також функціональна невизначеність діяльності.

Важливо відмітити, що політика інноваційного розвитку територіальних громад повинна поєднувати інтереси як держави щодо її адміністративно-територіальних одиниць, так і внутрішньо регіональні інтереси, адже державна регіональна політика і політика органів місцевого самоврядування та виконавчих органів відповідних регіональних утворень не повинні бути суперечливими: в ідеалі вони мають становити цілісність, доповнюючи та збагачуючи одна одну. Сьогодні регіональна політика європейських країн тісно корелюється із державною інноваційною політикою і це створює нові стимули економічного розвитку територій та заохочує регіони ефективно й креативно використовувати наявний потенціал. Врахувати потреби територіальних громад та втілити їх у положення стратегічних планів економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних утворень країни покликані такі інституційні посередники зі стратегічного планування та реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку.

Певні спроби відносно розбудови в Україні мережі агенцій регіонального розвитку були вжиті ще на початку нового століття. Мережа агенцій мала бути утворена в країні протягом 2001–2003 років з метою розбудови інфраструктури регіонального розвитку. Мотивами обраної політики дій уряду слугував позитивний закордонний досвід інституційної підтримки територіального розвитку через такі інституції. Проте ідея не знайшла свого завершення. Натомість в Україні функціонує значна кількість інститутів, що ідентифікують себе як агентства регіонального розвитку, не маючи при цьому відповідної назви, а за територіальним охопленням здебільшого належать до агенцій місцевого розвитку. Крім того на законодавчому рівні ані правовий режим поняття “агентство регіонального розвитку”, ані питання створення та функціонування інституційних посередників з огляду на коло можливих повноважень не регламентовані. За відсутності нормативно-правового регулювання діяльності тих інститутів, що ідентифікують себе як агенції регіонального розвитку, та створюються завдяки діяльності донорських організацій та місцевим ініціативам, їм властива хаотичність, різновекторність, різноплановість, неузгодженість та нескоординованість. З огляду на ці проблеми, такі інститути не можуть розглядатися як провідники політики розв’язання конкретних проблем територіальних громад, адже у своїй більшості – це незалежні установи, які самостійно визначають пріоритети та напрями своєї діяльності, крім того рівень їх співпраці з місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування доволі низький: вони майже не залучаються до розробки місцевих і регіональних програм та стратегій розвитку, а також до процесу їх подальшої реалізації.

Для того, щоб інституційні посередники в особі агентств регіонального розвитку, як своєрідні інститути взаємодії інтересів трьох суб’єктів національної економіки, виявилися ефективними провідниками майбутніх змін в економічному та соціальному житті територіальних громад, необхідно виробити алгоритм їх функціонування та в обов’язковому порядку регламентувати на законодавчому рівні питання щодо їх статусу, кількості, обов’язків та джерел фінансування.

Аналізуючи досвід роботи агентств регіонального розвитку закордонних держав, що успішно вирішують завдання місцевого розвитку, можна визначити, що в вітчизняних умовах господарювання на агентство регіонального розвитку мають покладатися такі функції: агентство забезпечує передбачення перспектив соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень на базі аналізу ресурсів та умов місцевого розвитку, розробляє на засадах партнерської співпраці влади, бізнесу та громадськості стратегічні плани, забезпечуючи їх узгодженість з національними та галузевими програмами та планами, забезпечує моніторинг та супровід виконання стратегічних планів, проводить експертизу програм та проєктів, що складають основу реалізації пріоритетних напрямків розвитку адміністративно-територіальних утворень країни, оцінює заяви від юридичних та фізичних осіб на проєкти місцевого розвитку для отримання державної підтримки, сприяє залученню інвестиційних ресурсів через інформування, консультування та позиціонування брендового імені адміністративно-територіального утворення у тому числі завдяки інтегрованим стратегічним планам розвитку.

У більш загальному вигляді роль агентства регіонального розвитку в Україні повинна зводиться до: організації процесу стратегічного планування; сприяння у реалізації стратегій; сприяння залученню інвестицій; представництва та комунікацій (див. рис. 1). Разом з тим слід відмітити, що перелік наведених завдань та визначені функції агентства регіонального розвитку не є вичерпними, а лише можуть в подальшому деталізуватися або навпаки звужуватися залежно від мети та завдань які виникнуть перед засновниками цих посередницьких структур в період їх створення знайдуть своє відображення в законодавстві. Крім того, слід мати на увазі, що агентство регіонального розвитку це в першу чергу – інструмент системного розвитку території, який для роботи над окремими проєктами повинен залучати специфічних партнерів за відповідним профілем проєкту чи заходу, що передбачається реалізувати.

При правильно обраному підході щодо створення мережі агентств регіонального розвитку їх ефективне функціонування втілюватиме в собі низку суттєвих вигод для територій, що будуть охоплені полем їх діяльності, про які йдеться в проєкті ЄС/ПРООН [6, с. 16].

По-перше, це активізація територіальної громади. Агентства виступатимуть модераторами процесів управління територіальними утвореннями країни шляхом широкого обговорення з місцевими жителями

бачення майбутнього територіальної громади, ключових векторів розвитку, актуальних проблем та можливих способів їх вирішення. Вихідним базисом тут виступає принцип, за яким “кращим експертом є громадянин – споживач благ території”.

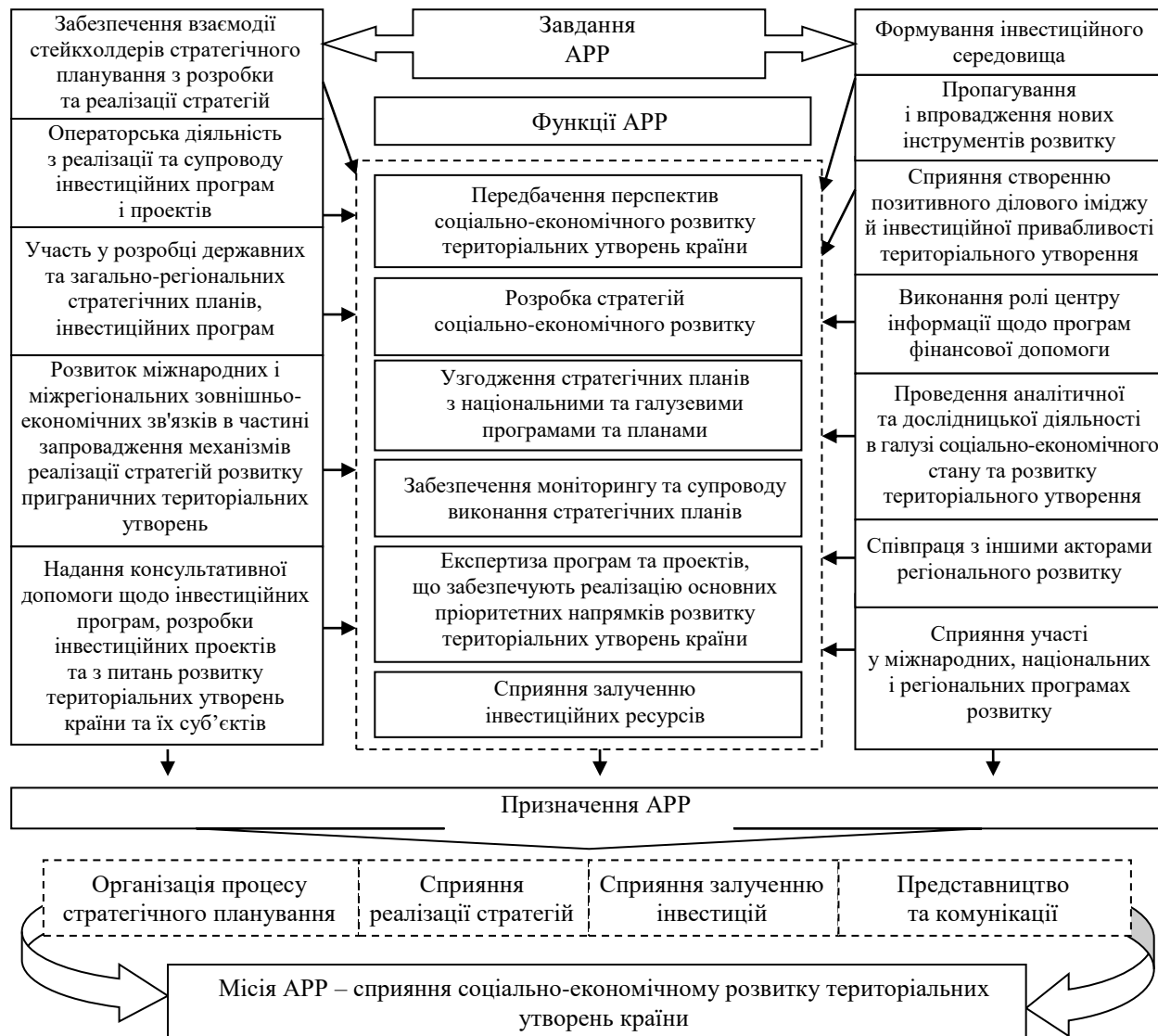

Рис. 1

По-друге, можливість використовувати агентства як інструмент для залучення широкого кола зацікавлених сторін до процесу розвитку територіальних утворень держави, що дозволяє мобілізувати внутрішні ресурси та спільно реалізовувати різні ініціативи.

По-третє, доступ до альтернативних джерел фінансування розвитку територіальної громади. Агентства дозволяють сформувати для проектів соціально-економічного розвитку джерела фінансування, як є альтернативними бюджетним, та володіють більшою свободою свого використання.

До переваг слід віднести також можливість залучення до процесу планування, виявлення проблем та пошуку можливостей мобілізації та розвитку експертного потенціалу території вузькокваліфікованих фахівців та можливість отримання доступу до передового національного і світового досвіду управління, прогнозування та планування розвитку територій.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження слід констатувати, що агентство регіонального розвитку як структура, що створена на основі партнерства між приватним, державним та суспільним секторами з метою визначення та комплексного вирішення проблем розвитку конкретної території позиціонуватиме себе в країні як невід’ємна складова інноваційного потенціалу. Саме усвідомлена необхідність спільної участі у розвитку території влади, бізнесу та громадськості розглядається як єдина незмінна підстава для створення ефективного та сталого агентства. Інституційний посередник моделюватиме майбутнє територій, виходячи з сьогоденних проблем і наявних ресурсів. Разом з тим, його внутрішній постійний творчий пошук формуватиме нові інструменти впливу, підсилюючи або послаблюючи окремі сфери діяльності і відкриваючи їх в новому світлі.

Література

1. Комилов С. Дж. Оценка инновационного потенциала социально-экономического развития региона [Электронный ресурс] / С. Дж. Комилов, М. К. Файзуллоев // Проблемы современной экономики. – 2013. – № 3 (47). – С. 369–373. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru>.
2. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні: аналітична доповідь / [С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір, В. І. Жук та ін.] ; під ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2013. – 54 с.
3. Лендъел М. Нові інституційні механізми регіонального розвитку в Європі / М. Лендъел // Регіональні студії. – 2013.– Вип. 1. – С. 18–28.
4. Методичні матеріали для інформаційно-консультаційної підтримки об'єктів інноваційної інфраструктури та забезпечення їх взаємодії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dknii.gov.ua>.
5. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dknii.gov.ua>.
6. Как создать жизнеспособное агентство местного развития: практическое руководство для украинских городов и районов [проект ЕС /ПРООН “Поддержка регионального развития Крыма”]. – ПРООН, 2013. – 42 с.

References

1. Komilov S. Dzh. Otsenka innovatsionnogo potentsiala sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya regiona [Elektronnyi resurs] / S. Dzh. Komilov, M. K. Fayzulloev // Problemyi sovremennoy ekonomiki. – 2013. – № 3 (47). – S. 369–373. – Rezhym dostupu: <http://cyberleninka.ru>.
2. Stymuliuvannia ekonomichnoho zrostannia na mistsevomu rivni: analitychna dopovid / S. O. Bila, O. V. Shevchenko, M.O. Kushnir, V.I. Zhuk ta in. ; pid red. S. O. Biloi. – K. : NISD, 2013. – 54 s.
3. Lendel M. Novi instytutsiini mekhanizmy rehionalnoho rozvytku v Yevropi / M. Lendel // Rehionalni studii. – 2013.– Vyp. 1. – S. 18–28.
4. Metodychni materialy dlia informatsiino-konsultatsiinoi pidtrymky obiektiv innovatsiinoi infrastruktury ta zabezpechennia yikh vzaiemodii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dknii.gov.ua>.
5. Informatsiino-analitchnyi zvit pro diialnist Derzhavnoho ahentstva z pytan nauky, innovatsii ta informatyzatsii Ukrainy u 2013 rotsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dknii.gov.ua>.
6. Kak sozdat zhiznesposobnoe agentstvo mestnogo razvitiya: prakticheskoe rukovodstvo dlya ukrainskih gorodov i rayonov [proekt ES /PROON “Podderzhka regionalnogo razvitiya Kryima”]. – PROON, 2013. – 42 s.

Надіслана/Written: 3.08.2015 р.

Надійшла/Received: 6.08.2015 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Т. В. Уманець